

ПРАВОВИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Рамкова програма співробітництва
для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдова, України й Білорусі

**Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Правовий поради́ник для засуджених до позбавлення волі

Погляди, висловлені в даній публікації,
є відповідальністю авторів і не обов'язково
відображають офіційну політику
Ради Європи чи Європейського Союзу.

Це видання здійснено в рамках впровадження
проекту «Подальша підтримка пенітенціарної
реформи в Україні» Рамкової програми
співробітництва Ради Європи та Європейського
Союзу для країн Східного партнерства.

Всі запити стосовно репродукції або перекладу
всього або частини даного документу повинні
направлятися до Директорату комунікацій (F-67075
Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Вся інша кореспонденція стосовно
даного документу повинна направлятися
до Головного Директорату з прав людини
та верховенства права.

Дизайн обкладинки: SPDP, Рада Європи
Верстка: Arpena CS

© Рада Європи, 2016 рік
Друк: надруковано в Україні

Автори

*Це видання підготували експерти-
консультанти Ради Європи*

*Алла Мукушименко, Костянтин Автухов
та Ерік Сванідзе*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	5
Які види колоній існують?	5
Хто визначає рівень безпеки колонії та конкретну колонію для засудженого?	5
Які є види дільниць у колоніях?	5
Хто приймає засуджених до позбавлення волі в колонії?	5
Які дії адміністрація колонії повинна провести щодо вас під час приймання до установи?	6
Кому повинна повідомити адміністрація колонії про ваше прибуття до установи?	6
Що таке дільниця КДІР?	6
Які причини переміщення засудженого з однієї дільниці в іншу?	6
Що таке відділення соціально-психологічної служби та що таке бригада?	6
Які особливості тримання засуджених у дільниці соціальної реабілітації і як до неї потрапити?	6
Які умови в дільниці посиленого контролю та за що туди можна потрапити?	7
Чи зобов'язані ви працювати в колонії?	7
Яка тривалість вашого робочого часу?	7
Які відрахування провадяться із вашої зарплати?	7
Яку суму коштів адміністрація установи зобов'язана зарахувати на ваш рахунок незалежно від обставин?	7
Які у вас є можливості отримати медичну допомогу під час відбування покарання?	8
Ви маєте право на вільний вибір лікаря!	8
Чи маєте ви можливість отримувати передачі та посилки з медичними препаратами?	8
Що ви можете зробити, якщо проблеми зі здоров'ям виникли через застосування до вас насильства?	8
Які є обмеження на посилки та передачі?	8
Чи можете ви дзвонити з колонії?	9
Чи маєте ви право листуватися та користуватись Інтернетом?	9
Скільки побачень вам дозволено?	9
Чи можуть родичі надіслати вам грошовий переказ?	9
Що і як ви можете купувати в колонії?	9
Чи видадуть вам паспорт під час звільнення?	10
Які заходи заохочення можуть до вас застосувати?	10
Чи зобов'язана адміністрація гарантувати вам безпеку?	10
РОЗДІЛ 2. ЗВІЛЬНЕННЯ ТА ЗАМІНА НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКИМ	10
Що потрібно для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?	10
Хто і в якому порядку приймає рішення про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?	11
Чи можете ви самостійно звернутися до суду для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким чи клопотання адміністрації установи виконання покарань є обов'язковим?	11
Як довго адміністрація колонії розглядає питання про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким?	11
Якщо суд вам відмовив у заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, коли ви або адміністрація установи зможете подавати клопотання повторно?	11
Що потрібно для застосування до вас умовно-дострокового звільнення?	12
З якого періоду ви будете вважатися таким, який не має стягнень, і за який період ураховуються стягнення під час розгляду матеріалів на умовно-дострокове звільнення?	12
В яких випадках вас може бути звільнено від відбування покарання у зв'язку з хворобою?	12
Що потрібно для звільнення вас від відбування покарання у зв'язку з хворобою?	12
В якому порядку встановлюється діагноз для вашого звільнення від подальшого відбування покарання?	13

Як і кому зараховується день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі?	13
Що таке амністія і в яких випадках вас можуть звільнити на її підставі?	13
Що таке помилювання і якою є процедура вашого можливого звільнення на цій підставі?	14
РОЗДІЛ 3. ЖІНКИ ТА НЕПОВНОЛІТНІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	14
Якими є основні особливості виховної колонії?	14
На яких підставах та в якому порядку вас можуть перевести з виховної до виправної колонії?	14
В якому порядку вас, як неповнолітнього, можуть залучати до праці в колонії?	15
В яку установу вас можуть направити для відбування покарання?	15
Чим відрізняються умови відбування покарання для жінок, що є вагітними або мають дитину?	15
Чи є можливість для вас відбувати покарання разом з дитиною?	15
Чи виплачується засудженій соціальна допомога в разі народження дитини?	15
РОЗДІЛ 4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	16
За що вас можуть притягти до дисциплінарної відповідальності?	16
Які особливості тримання в ДІЗО, карцері або приміщенні камерного типу (одиночній камері)?	16
Чи можете ви оскаржити рішення про накладання стягнення і хто може скасувати стягнення?	16
В яких випадках вас можуть притягнути до матеріальної відповідальності?	17
У чому полягає різниця між повною та частковою матеріальною відповідальністю?	17
За що в колонії вас можуть притягнути до кримінальної відповідальності?	17
На яких підставах та які санкції можуть бути застосовані за такі злочини?	17
Які наслідки притягнення вас до кримінальної відповідальності під час відбування покарання?	17
РОЗДІЛ 5. НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ	18
Які питання, пов'язані з виконанням вироку, розглядаються судами за місцем вашого відбування покарання?	18
Якими є повноваження прокуратури щодо захисту ваших прав?	18
Що може зробити Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та НПМ для захисту ваших прав?	18
Що таке спостережні комісії і де вони функціонують?	19
Які можливості є у правозахисних організацій та інших громадських інституцій для захисту ваших прав?	19
До яких громадських інституцій та в якому порядку ви маєте право звертатись?	19
Які права на юридичний захист ви маєте в разі відкриття кримінального провадження?	19
Чи можете ви отримати побачення з адвокатом?	20
Що таке безоплатна правова допомога і чи можете ви її отримати?	20
Чи можете ви звернутись до Європейського суду з прав людини для захисту ваших прав?	20

Вступ

Стаття 21 Конституції України наголошує на тому, що всі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Немає різниці між людиною засудженою чи незасудженою, про що чітко зазначено у статті 63: «Засуджений користується **всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду**». На цьому ж наголошено і в статті 7 Кримінально-виконавчого кодексу України.

На особливу увагу заслуговують такі положення Конституції, що стосуються засуджених: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (стаття 28); «Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» (стаття 29).

Розділ 1.

Загальні положення про відбування покарання у виді позбавлення волі

— Які види колоній існують?

Згідно з Кримінально-виконавчим кодексом України (КВК України), колонії поділяють на:

- виправні (для повнолітніх осіб);
- виховні (для неповнолітніх).

Для неповнолітніх не створюється різних видів колоній. Колонії для повнолітніх бувають мінімального, середнього та максимального рівня безпеки. Колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії із загальними умовами тримання та полегшеними умовами тримання (за старою термінологією їх називають «колонія-поселення»). Для жінок є окремі колонії, однак колоній максимального рівня безпеки для них не передбачено.

Законодавством також передбачено створення окремих секторів із певним рівнем безпеки у складі колоній із іншим рівнем безпеки. Наприклад, на території колонії середнього рівня безпеки може функціонувати сектор максимального рівня безпеки.

— Хто визначає рівень безпеки колонії та конкретну колонію для засудженого?

Це здійснює Регіональна комісія з питань розподілу. Під час визначення колонії вона враховує різні факти, такі як тяжкість злочину, попередні судимості, умисний чи необережний злочин та ін. Вона ж визначає конкретну колонію для відбування покарання.

Рішення Регіональної комісії може бути оскаржене начальнику територіального органу ДПтС України. У разі незгоди із результатами оскарження до начальника рішення комісії можна оскаржити до Апеляційної комісії ДПтС України. При цьому оскаржувати рішення Регіональної комісії може не лише засуджений, а й інші особи.

Для оскарження рішення про визначення рівня безпеки та конкретної установи можна звертатись також до суду.

— Які є види дільниць у колоніях?

У більшості колоній існує чотири дільниці:

- карантину, діагностики та розподілу (про неї докладніше на с. 8 посібника);
- ресоціалізації;
- соціальної реабілітації;
- посиленого контролю.

Виключення становлять виховні колонії, в яких не існує дільниці посиленого контролю, а замість дільниці соціальної реабілітації є дільниці соціальної адаптації. Дільниці посиленого контролю також немає і в колоніях для жінок. А в колоніях максимального рівня безпеки немає дільниці соціальної реабілітації.

— Хто приймає засуджених до позбавлення волі в колонії?

Порядок приймання засуджених у колонію залежить від того, прибувають вони групою чи поодиноч. Якщо групою, то приймання здійснює комісія під керівництвом начальника установи. У складі комісії є також заступники начальника установи, персонал оперативного підрозділу, підрозділів нагляду і безпеки, контролю за виконанням судових рішень, соціально-виховної та психологічної роботи, інтендантського та господарського забезпечення, медичної частини.

Приймання засуджених, яких доставлено в індивідуальному порядку, здійснює начальник установи разом із співробітником відділу контролю за виконанням судових рішень (за старою термінологією «спецчастина»).

У неробочий час приймання засуджених здійснює черговий помічник начальника установи (ЧПНУ) і начальник варті.

— Які дії адміністрація колонії повинна провести щодо вас під час приймання до установи?

Вас повинні повністю обшукати, для чого попросять роздягнутись. Також ви обов'язково проходите комплексну санітарну обробку, що включає для чоловіків, зокрема, стрижку волоссяних частин голови, підбріддя, бороди, вусів.

Вас повинен оглянути медик, якому ви можете розказати про свої проблеми зі здоров'ям. Якщо під час перебування в СІЗО чи етапування до колонії або ще до цього вас били чи завдавали інших фізичних страждань, медичний працівник повинен зафіксувати це у медичній карті. Далі приймається рішення про направлення вас до дільниці карантину, діагностики і розподілу (КДІР).

— Кому повинна повідомити адміністрація колонії про ваше прибуття до установи?

Адміністрація повідомляє суд про виконання вироку, а також про ваше місце відбування покарання. Протягом трьох діб з дня вашого прибуття адміністрація направляє повідомлення вашій сім'ї, в якому зазначено адресу колонії і дано роз'яснення, що ви маєте право на листування, отримання посилок, передач, бандеролей, побачення та телефонні дзвінки.

— Що таке дільниця КДІР?

У цій дільниці тримаються всі новоприбулі засуджені протягом 14 діб. У ній з вами працює психолог та проводиться повне медичне обстеження для виявлення інфекційних та інших хвороб. Засуджені в дільниці КДІР повністю відокремлені від інших засуджених і не можуть з ними спілкуватись. Засуджених, яких тримають у дільниці КДІР, можуть залучати лише до робіт з благоустрою в межах зазначеної дільниці. Під час перебування у цій дільниці ви маєте право на прогулянку, відвідувати лазню. Робота із засудженими організується в порядку, визначеному у програмі ознайомлення новоприбулих засуджених з порядком та умовами відбування покарання.

— Які причини переміщення засудженого з однієї дільниці в іншу?

Як уже зазначалось, з дільниці КДІР засудженого може бути переведено до будь-якої дільниці колонії.

Дільниця ресоціалізації – це основна дільниця в колонії, в якій тримають більшість засуджених, і залежно від поведінки вас можуть з неї перевести або до дільниці соціальної реабілітації за сприятливих умов, або до дільниці посиленого контролю, якщо буде визначено, що ви не готові до «самокеруваної соціально-правомірної поведінки». При цьому до дільниці посиленого контролю за такої умови вас можуть перевести не лише з дільниці ресоціалізації, а й з дільниці соціальної реабілітації.

— Що таке відділення соціально-психологічної служби та що таке бригада?

Відділення соціально-психологічної служби – це основна організаційна ланка у структурі установи виконання покарань. До складу відділення входять не більше 100 осіб. Очолює відділення начальник (офіцер). У межах території відділення засуджені вільно переміщуються.

Бригадою є певна кількість засуджених, що виконують роботу разом. Бригада формується адміністрацією. Для бригади встановлюється норма виробітку, за результатом виконання як і нараховується заробіток засудженому.

— Які особливості тримання засуджених у дільниці соціальної реабілітації і як до неї потрапити?

У цій дільниці засуджених тримають не під охороною, а під наглядом, тобто значно менше контролю з боку адміністрації та обмежень. Вони можуть вільно пересуватись в межах території дільниці в денний час. Крім того, з дозволу адміністрації колонії засуджені можуть пересуватись без нагляду поза територією дільниці, але в межах населеного пункту, якщо це необхідно за характером виконуваної ними роботи або у зв'язку з навчанням. Таким засудженим дозволяється носити цивільний одяг, мати зареєстрований мобільний телефон, гроші та цінні речі. Раз на місяць їм надається тривале побачення, а короткострокові без обмежень. Працювати такі засуджені можуть й за межами колонії. Після шести місяців перебування в дільниці соціальної реабілітації без порушень режиму відбування покарання засуджені можуть проживати в межах населеного пункту, в якому розташована виправна колонія, зі своїми сім'ями. *Однак слід пам'ятати, що засуджені в цій дільниці фактично зобов'язані працювати, адже повинні самі себе забезпечувати.*

■ Які умови в дільниці посиленого контролю та за що туди можна потрапити?

У дільницях посиленого контролю засуджених тримають в умовах суворої ізоляції від інших засуджених. У дільницях посиленого контролю колоній максимального рівня безпеки засуджених тримають у приміщенні камерного типу, в інших колоніях – у звичайних жилих приміщеннях.

Засуджені, яких тримають у дільниці посиленого контролю, не мають права виходити з неї, окрім як на роботу та для прогулянок у встановлений розпорядком дня час, а також для побачень, медичного обстеження та стаціонарної медичної допомоги, відвідування кімнати для виховної роботи.

Поміщення до дільниці посиленого контролю значно зменшує шанси вийти з колонії достроково. Можливість змінити на кращі умови відбування покарання та підтримувати контакт із зовнішнім світом зменшується.

До цієї дільниці засуджені не потрапляють автоматично, лише якщо вони демонструють свою зневагу та визначено високий ступінь їхньої соціально-педагогічної занедбаності та потяг до продовження противоправної поведінки.

■ Чи зобов'язані ви працювати в колонії?

Існує два типи праці.

Перший тип праці – це той, на який ви **маєте право (а не обов'язок)** і за який ви отримуєте зарплату. Працювати ви можете лише в місцях і на роботах, які визначає адміністрація колонії. Як правило, ви будете працювати на підприємствах або в майстернях колонії, можливо, на роботах з господарського обслуговування колонії. Під час визначення вашого місця роботи повинні враховувати вашу стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність. *Ви маєте право вибирати, ким працювати на підприємстві або в майстернях колонії, і вас не мають права примушувати працювати на тих роботах, на яких ви не хочете.*

Другий тип праці – це та праця, яку ви **зобов'язані робити** на вимогу адміністрації колонії безоплатно. Але такі роботи можуть стосуватися ЛІШЕ благоустрою колонії і прилеглих до неї територій, поліпшення житлово-побутових умов засуджених або допоміжні роботи із забезпечення колоній продовольством. До цих робіт вас можуть залучати в неробочий час не більш як на дві години на день і, як правило, по черзі з іншими засудженими.

■ Яка тривалість вашого робочого часу?

Ви не повинні працювати більше 40 годин на тиждень (для засуджених віком від 15 до 16 років – 24 години на тиждень; для засуджених віком від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень) ані за п'яти- або шестиденного робочого тижня, ані за умов позмінної праці. При цьому законом передбачено, що тривалість робочого дня встановлюється з 7-ї до 17-ї години або з 6-ї до 16-ї години. Конкретно в тій або іншій установі час початку і закінчення роботи (зміни) визначає адміністрація колонії.

Для роботи у нічний час (з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку) встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину (*це правило не поширюється на засуджених, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці*). Тривалість нічної роботи інколи може зрівнюватися з денною на виробництві з безперервним технологічним процесом, а також на змінних роботах за шестиденного робочого тижня з одним вихідним днем.

■ Які відрахування провадяться із вашої зарплати?

Із вашої заробітної плати (а також пенсії) відраховуються: податок з доходів фізичних осіб; аліменти; вартість одягу, взуття, білизни (крім вартості спецодягу); вартість харчування, комунально-побутових та інших наданих послуг (крім вартості спецхарчування); виплати за виконавчими листами на користь громадян; виплати за виконавчими листами на користь юридичних осіб, а також відшкодування матеріальних збитків, заподіяних державі під час відбування покарання, якщо ви такі збитки заподіяли.

■ Яку суму коштів адміністрація установи зобов'язана зарахувати на ваш рахунок незалежно від обставин?

За встановленими правилами, заробітна плата засудженим в руки не видається, а зароблені кошти будуть зараховуватися вам на особовий рахунок (після проведення з неї усіх відрахувань).

Незалежно від усіх відрахувань вам буде зараховано на особовий рахунок не менш як 25% нарахованого місячного заробітку. Засудженим чоловікам віком понад 60 років, жінкам віком понад 55 років, інвалідам I та II груп, хворим на активну форму туберкульозу, вагітним жінкам, жінкам, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, – не менш як 50% нарахованого їм місячного заробітку.

Засудженим, які відбувають покарання у виховних колоніях, дільницях соціальної реабілітації виправних колоній, колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, а також

засудженим жінкам, яким дозволено проживання за межами виправної колонії, – не менш як 75% нарахованого їм місячного заробітку.

■ **Які у вас є можливості отримати медичну допомогу під час відбування покарання?**

Відповідальність за стан вашого здоров'я у період відбування покарання покладається на адміністрацію установи виконання покарань. Але вона не може нав'язати вам свої медичні послуги. Тож у вас є два варіанти:

- ▶ отримувати медичну допомогу від адміністрації колонії (у медичній частині чи спеціальній лікарні в іншій колонії або, якщо колонія не може надати необхідну допомогу, в цивільних закладах охорони здоров'я із визначеного переліку);
- ▶ отримувати лікування, в тому числі платні медичні послуги за власний рахунок у лікарнях, які мають ліцензію Міністерства охорони здоров'я України та не належать до відання пенітенціарної служби.

■ **Ви маєте право на вільний вибір лікаря!**

Для того щоб отримати платну медичну послугу, ви або ваші рідні повинні звернутися до обраного спеціаліста, і в разі отримання його згоди – повідомити адміністрацію колонії про дату та час візиту фахівця. Його доступ до установи не може обмежуватись, однак консультації та лікування у таких випадках проводять у медичних частинах за місцем відбування покарання під наглядом персоналу медичних частин установи.

Якщо ви перебуваєте у спеціальній в'язничній лікарні, то повинні звернутись до вашого лікаря із заявою про допуск стороннього лікаря. Лікар із в'язничної лікарні протягом доби готує медичну довідку про стан вашого здоров'я та запит до керівництва відповідної установи виконання покарань. Керівництво установи повинно забезпечити допуск лікаря до засудженого протягом трьох робочих днів. Запрошений лікар повинен надати паспорт громадянина, документ про освіту, сертифікат спеціаліста.

За потреби вам повинна бути надана екстрена медична допомога в закладах охорони здоров'я. Ви також можете за письмовими заявами отримувати виписки зі своїх медичних карт і передавати їх близьким родичам.

■ **Чи маєте ви можливість отримувати передачі та посилки з медичними препаратами?**

Так, якщо ви бажаєте використовувати певні медикаменти для проходження курсу лікування, вони можуть бути отримані від родичів з дозволу медичної частини установи виконання покарань.

Отримані медикаменти Вам на руки не видадуть, бо посилки та передачі з ними відразу ж передаються до медичної частини установи виконання покарань. Вживати ці лікарські засоби ви будете виключно в у присутності медика. Винятком є лише лікарські засоби, необхідні для підтримання життєдіяльності організму, їх можуть видавати засудженим. Медичні препарати приймають лише у стандартній, неушкодженій упаковці заводського виготовлення.

■ **Що ви можете зробити, якщо проблеми зі здоров'ям виникли через застосування до вас насильства?**

У період відбування покарання ви можете потрапити під вплив насильства як законного, так і незаконного. Незаконним може бути визнано застосування заходів фізичного впливу, якщо вони явно перевищують ступінь, необхідний для виконання покладених на адміністрацію колонії обов'язків. Заходи фізичного впливу повинні здійснюватися із завданням якнайменшої шкоди здоров'ю.

Якщо ви порушуєте встановлений порядок відбування покарання і насильство було застосовано до вас працівниками колонії правомірно, то в цьому разі в обов'язково буде проведено медичний огляд та, в разі потреби, негайно надана медична допомога. Результати цього медичного огляду обов'язково реєструються в медичній карті.

Якщо ж насильство щодо вас є незаконним, вам слід звернутися до будь-якого працівника колонії, що буде поруч або до якого ви можете самостійно і швидко дістатися (лікаря, начальника відділення, оперативного працівника та ін.). Саме за вашим зверненням медичний працівник і може здійснювати медичний контроль за вашим станом здоров'я. Отже, якщо такого звернення не буде, вам не зможуть надати необхідну допомогу.

Амбулаторний прийом здійснюється лікарем у медичній частині щодня у визначені години, при цьому для кожного відділення, зміни чи декількох відділень визначається свій час амбулаторного прийому за попереднім записом осіб у відповідному журналі. Але у виняткових випадках такого запису не потрібно – лікар самостійно приймає рішення про невідкладний прийом та медичний огляд.

■ **Які є обмеження на посилки та передачі?**

Усі засуджені до позбавлення волі можуть отримувати необмежену кількість посилок і передач. Встановлено обмеження щодо ваги посилки – пошта не пересилає посилку вагою більше 30 кг. Так само і одна передача не може важити більше 30 кг.

Посилки, що надійшли засудженим, які відбувають стягнення у виді поміщення у ДІЗО, карцер або переведення до приміщень камерного типу, видаються після відбуття ними стягнення. На цей час адміністрація колонії забезпечує зберігання вмісту посилок, однак за їх природне псування через тривале зберігання відповідальності не несе. Видача продуктів харчування після тривалого зберігання здійснюється у присутності медичного працівника.

■ Чи можете ви дзвонити з колонії?

Ви можете дзвонити необмежену кількість разів, однак під контролем адміністрації. Для здійснення дзвінка ви повинні написати заяву. Дзвонити ви можете як на міський, так і на мобільний номер. Для дзвінка можете скористатися як стаціонарним, так і мобільним телефоном, для цього потрібно придбати власну SIM-картку, яка зберігається в начальника відділення і видаватися вам для здійснення дзвінка. Вартість дзвінка при цьому визначається вашим оператором. Дзвінок зі стаціонарного телефону в колонії оплачується засудженим з особового рахунку. Дзвонити ви можете лише протягом дня у вільний від роботи час та поза часом, передбаченим для приймання їжі та безперервного сну. Тривалість дзвінка до 15 хвилин.

Якщо ви спробуйте набрати телефонний номер абонента, який не зазначений у заяві, або будете вживати нецензурні слова, телефонну розмову припинять. Засудженим, які перебувають у ДІЗО, телефонний дзвінок дозволяється лише як виняток. Заборонено телефонувати особі, яка також перебуває в колонії.

■ Чи маєте ви право листуватися та користуватись Інтернетом?

Так, ви можете одержувати і надсилати необмежену кількість листів і телеграм за свій рахунок. Ваші листи підлягають перегляду, тому передавати їх потрібно у незапечатаному виді. Ваші листи адміністрація не має права переглядати, якщо ви пишете:

- ▶ Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини;
- ▶ Європейському суду з прав людини;
- ▶ іншим відповідним органам міжнародних організацій;
- ▶ суду;
- ▶ прокуророві;
- ▶ захиснику у кримінальному провадженні.

У цих випадках листи перегляду не підлягають і надсилаються за адресою протягом доби з часу їх подачі. Так само й одержані від зазначених вище адресатів листи перегляду не підлягають.

Вам дозволено під контролем адміністрації користуватись Інтернетом. Для цього обладнуються комп'ютерні класи (місця), які розташовуються поза межами локальних ділень відділень соціально-психологічної служби. Оплата користування Інтернетом засудженим з особистих коштів.

■ Скільки побачень вам дозволено?

Це залежить від того, в якій дільниці ви відбуваєте покарання: у дільниці посиленого контролю – одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на три місяці; у дільниці ресоціалізації – одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на два місяці; у дільниці соціальної адаптації та соціальної реабілітації надаються короткострокові побачення без обмежень і тривале побачення щомісяця.

Короткострокові побачення тривають до чотирьох годин і у присутності представника колонії; тривалі – до трьох діб з правом спільного проживання і тільки з близькими родичами.

За користування приміщенням для побачень ви маєте сплачувати встановлену ціну.

Ви можете мати побачення для отримання правової допомоги.

■ Чи можуть родичі надіслати вам грошовий переказ?

Так, ви можете без обмеження одержувати та відправляти грошові перекази родичам, а з дозволу адміністрації колонії можете відправляти не лише родичам, а й іншим особам. Одержані за переказами гроші зараховуються на особовий рахунок засудженого.

■ Що і як ви можете купувати в колонії?

Вам заборонено мати при собі гроші, однак ви можете мати гроші на особових рахунках і на них купувати продукти у спеціальному магазині на території установи.

Купувати товари ви можете лише на зароблені в колонії гроші, а не на отримані за грошовими переказами. Це правило не стосується чоловіків старше 60 років, жінок старше 55 років, інвалідів I та II груп, вагітних жінок, жінок, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, неповнолітніх, а також засуджених, які перебувають у лікувально-профілактичних закладах місць позбавлення волі.

Ці особи для придбання товарів у колонії можуть використовувати також гроші, одержані за переказами, за рахунок пенсій та іншого доходу. Так само і засуджені, які з незалежних від них причин не працюють чи завантажені роботою лише частково, можуть придбавати продукти харчування і предмети першої необхідності на гроші, одержані за переказами.

■ Чи видадуть вам паспорт під час звільнення?

Так, видадуть. За встановленим порядком паспорти підлягають вилученню ще на етапі затримання особи та у подальшому передаються адміністрації колонії і зберігаються в особовій справі. Однак доволі часто в засуджених паспорта втрачаються на стадії досудового слідства чи судового розгляду. Тому в частині четвертій статті 153 КВК України встановлено, що в разі відсутності паспорта в особовій справі засудженого адміністрація установи виконання покарань завчасно вживає заходів щодо його одержання. Доречно завчасно до звільнення звернутись до адміністрації і з'ясувати, чи є в матеріалах вашої справи паспорт. Якщо його там немає, то ви повинні завчасно ініціювати процес його оформлення.

■ Які заходи заохочення можуть до вас застосувати?

У разі застосування заохочення до уваги беруть сумлінну поведінку, ставлення до праці, ставлення до навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій.

Передбачено такі види заохочень: подяка; нагородження похвальною грамотою; грошова премія; нагородження подарунком; надання додаткового короткострокового або тривалого побачення; дострокове зняття раніше накладеного стягнення; дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби в сумі до п'ятнадцяти відсотків мінімального розміру заробітної плати; збільшення тривалості прогулянки засудженим, яких тримають у дільницях посиленого контролю колоній і приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, до двох годин.

■ Чи зобов'язана адміністрація гарантувати вам безпеку?

Так, закон чітко встановлює, що під час відбування покарання ви маєте право на особисту безпеку. У разі виникнення небезпеки для вашого життя і здоров'я, ви маєте право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. І така особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення вам безпеки.

Для цього адміністрація установи виконання покарань перш за все вживає заходів до переведення вас у безпечне місце, а також інших заходів до усунення небезпеки, в тому числі вирішує питання про місце подальшого відбування покарання. Чіткого переліку можливих заходів чинні законодавчі акти не встановлюють, їх вибирають залежно від конкретної ситуації.

Окрім іншого, до вас можуть бути застосовані такі заходи: поміщення в окреме приміщення та ізольоване тримання, переведення в іншу установу виконання покарань.

Ізольоване тримання застосовується в разі необхідності захисту вас від розправи з боку інших засуджених або за вашою особистою заявою (навіть якщо ви не допустили порушення режиму), а також у разі необхідності вашої ізоляції на час підготовки необхідних матеріалів на переведення до іншої установи виконання покарань.

У такому разі вас можуть тримати в окремій камері приміщення камерного типу, дисциплінарному ізоляторі (ДІЗО) та карцері на загальних підставах до закінчення перевірки, усунення небезпеки, остаточного розв'язання конфлікту або отримання наряду на переведення, але не більше 90 діб.

Підставою для такого тримання є постанова про поміщення вас в окрему камеру, винесена начальником установи виконання покарань. Але це не є заходом дисциплінарного впливу, і тому під час ізоляції ви на загальних підставах користуєтесь усіма правами, передбаченими чинним нормативними актами.

Розділ 2.

Звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким

■ Що потрібно для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?

Закон передбачає дві підстави для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням:

- формальна – відбуття певної частини строку покарання;
- оціночна – доведення того, що ви стали на шлях виправлення.

Формальна: заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива після фактичного відбуття засудженням:

- ▶ не менше 1/3 строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, а також за необережний тяжкий злочин;
- ▶ не менше 1/2 строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі;
- ▶ не менше 2/3 строку покарання, призначеного судом за умисний, особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достоково і вчинила новий умисний злочин **протягом невідбутої частини покарання**.

Оціночна: для того щоб вас визнали таким, що став на шлях виправлення, ви не повинні мати непогашених та незнятих стягнень (останнє стягнення повинно бути накладене на вас не пізніше як за шість місяців до дати, з якої до вас може бути застосовано заміну), бажано, аби ви мали хоча б декілька захопочень, а також активно брали участь у програмах і заходах, які реалізуються в установі. До уваги береться й ваше ставлення до праці: наскільки акуратно та свідомо ви виконуєте покладені завдання, повно виконуєте надану роботу, ставитесь до обладнання, а також береде участь у неоплачуваних роботах. Не може вважатися сумлінною поведінкою лише формальний факт відсутності у вас знятих або погашених стягнень, оскільки дотримання порядку та умов відбування покарання є вашим обов'язком.

■ Хто і в якому порядку приймає рішення про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?

Рішення про застосування (або відмову в застосуванні) заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням ухвалює **виключно суд** за місцем відбування вами покарання. Але в більшості випадків суд розглядає це питання за клопотанням адміністрації установи виконання покарань.

Чи подавати клопотання до суду про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, вирішує комісія, яку очолює начальник установи. Засідання комісії повинно відбуватися у призначеному для цього приміщенні установи у **вашій присутності**. Засідання комісії проводять не менше двох разів на місяць.

Якщо комісія вирішує відмовити вам у заміні невідбутої частини строку покарання більш м'яким покаранням, то вона зобов'язана зазначити підстави для такої відмови. Рішення комісії повинно повідомляти вас під підпис. Якщо комісія вирішить замінити вам невідбуту частину покарання більш м'яким, то адміністрація установи подає до суду відповідне клопотання.

■ Чи можете ви самостійно звернутися до суду для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким чи клопотання адміністрації установи виконання покарань є обов'язковим?

Ви можете самостійно звернутися до суду за місцем відбування покарання з таким клопотанням. Це право прямо передбачено у статтях 537, 539 КПК України. Зокрема, статтею 539 КПК України йдеться про таке: «Питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за **клопотанням** (поданням) прокурора, **засудженого, його захисника, законного представника**, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом».

■ Як довго адміністрація колонії розглядає питання про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким?

Після того як ви отримали формальну підставу для застосування до вас заміни невідбутої частини покарання більш м'яким – відбули визначену кримінальним законом частину строку покарання, адміністрація установи виконання покарань зобов'язана в місячний строк розглянути це питання. Такий строк (один місяць) встановлений і для направлення матеріалів до суду в разі прийняття позитивного рішення комісією установи. Отже, весь процес розгляду щодо вас питання заміни невідбутої частини покарання більш м'яким в установі не повинен перевищувати двох місяців.

■ Якщо суд вам відмовив у заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, коли ви або адміністрація установи зможете подавати клопотання повторно?

Якщо вам відмовлено у заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, то повторно це питання може бути розглянуто:

- ▶ якщо вас засуджено за тяжкі й особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк **не менше п'яти років – не раніше як через один рік** з дня ухвалення рішення про відмову;
- ▶ якщо ви відбуваєте покарання за інші злочини або є неповнолітнім – **не раніше як через шість місяців**.

— Що потрібно для застосування до вас умовно-дострокового звільнення?

Закон передбачає дві підстави для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням:

- ▶ формальна – відбуття певної частини строку покарання;
- ▶ оціночна – доведення вашого виправлення. Формальна та оціночна підстави детально розглянуті у підрозділі «Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким» (див. вище).

— З якого періоду ви будете вважатися таким, який не має стягнень, і за який період ураховуються стягнення під час розгляду матеріалів на умовно-дострокове звільнення?

Якщо протягом шести місяців з дня відбуття стягнення ви не будете піддані новому стягненню, то визнаєтесь таким, що не має стягнення. Якщо, наприклад, вам оголошено догану, то цей строк починає обчислюватись з моменту її винесення; якщо ж вас поміщували в дисциплінарний ізолятор – то з дня звільнення з нього.

Для оцінки вашої поведінки суд або адміністрація установи повинні брати до уваги лише стягнення, які були накладені в колонії, тобто ті, які накладались під час тримання вас під вартою, до уваги не беруться.

У вирішенні питання застосування умовно-дострокового звільнення, як правило, враховується ваша поведінка за весь період відбування покарання.

— В яких випадках вас може бути звільнено від відбування покарання у зв'язку з хворобою?

Вас можуть звільнити від відбування покарання, якщо:

- ▶ під час його відбування ви захворіли на психічну хворобу, що позбавляє вас можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними;
- ▶ після вчинення злочину або постановлення вироку ви захворіли на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання.

Чіткий перелік таких хвороб визначений в окремому переліку, затвердженому Міністерством юстиції України. Тож звільнення можливе лише в разі підтвердження діагнозу, що відповідає встановленому переліку хвороб, а також певній стадії, визначеній у цьому ж документі.

Потрібно мати на увазі, що в разі вашого захворювання на зазначену у переліку психічну хворобу, суд зобов'язаний прийняти рішення про ваше звільнення. Але водночас він має право застосувати до вас примусові заходи медичного характеру (надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку; госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним, посиленням або суворим наглядом).

Але якщо ж ви захворіли на іншу хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, – таке звільнення є виключно правом суду, а не його обов'язком.

ВАЖЛИВО: якщо буде встановлено, що ваша тяжка хвороба є наслідком умисного заподіяння собі ушкоджень під час відбування покарання, ви позбавляєтесь можливості бути звільненим.

— Що потрібно для звільнення вас від відбування покарання у зв'язку з хворобою?

Закон передбачає дещо відмінні підстави звільнення для різних видів захворювань.

Так, якщо ви захворіли на психічне захворювання, то закон вимагає наявності **двох підстав**:

- ▶ медичної – наявність у вас психічного захворювання (хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу психічної діяльності, слабоумства, іншого хворобливого стану психіки);
- ▶ юридичної – що полягає в тому, що ви через хворобу втрачаєте можливість усвідомлювати власні дії (бездіяльність) або керувати ними.

Якщо ж у вас виявлено іншу хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, то тут також потрібно **дві підстави**, хоча і дещо інші:

- ▶ медична – наявність у вас хвороби, передбаченої окремим переліком;
- ▶ юридична – наявне захворювання повинно бути перешкодою для відбування покарання.

■ В якому порядку встановлюється діагноз для вашого звільнення від подальшого відбування покарання?

Якщо ви хворі на хворобу, що визначена в Переліку захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання, і ваш стан такий, що ви потребуєте постійного медичного нагляду та допомоги, вас направлять до спеціалізованої лікарні. Саме в лікарні ви пройдете медичний огляд, за результатами якого спеціальна лікарська комісія складе висновок про наявність відповідного захворювання за спеціальною формою. Голова комісії повинен повідомити вам висновок під підпис.

Висновок комісії негайно передається до колонії, з якої ви прибули, а начальник колонії протягом доби після отримання висновку комісії повинен підготувати подання до суду для вирішення питання про ваше звільнення. Це подання протягом трьох діб погоджується з начальником територіального органу ДПТС України, а потім подається до суду.

Ви можете і самостійно (ваш захисник, законний представник) звернутися до суду за місцем відбування покарання з клопотанням про звільнення у зв'язку з хворобою. Допоки суд не ухвалить рішення про ваше звільнення у зв'язку з хворобою, ви повинні залишатися в лікарняному закладі, звідки вас і звільнять.

Якщо суд ухвалив рішення про відмову в задоволенні клопотання про ваше звільнення, це не є перешкодою для його повторного подання в разі погіршення вашого стану здоров'я.

■ Як і кому зараховується день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі?

«День за два» можна застосовувати **ЛИШЕ** в одному й тому самому кримінальному провадженні. У строк попереднього ув'язнення включається строк:

- ▶ затримання без ухвали слідчого судді, суду;
- ▶ затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання;
- ▶ тримання під вартою як запобіжний захід, обраний суддею на стадії досудового розслідування або під час судового розгляду;
- ▶ перебування у відповідному стаціонарному медичному закладі при проведенні судово-медичної або судово-психіатричної експертизи;
- ▶ перебування в установах попереднього ув'язнення для проведення слідчих дій або участі у судово-му розгляді кримінального провадження.

ВАЖЛИВО: датою набрання вироком законної сили закінчується строк попереднього ув'язнення, таким чином час вашого вже етапування не зараховується у попереднє ув'язнення.

■ Що таке амністія і в яких випадках вас можуть звільнити на її підставі?

Амністія – це повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Амністія оголошується спеціальним законом про амністію, який може бути ухвалено **не частіше одного разу протягом календарного року**. Видання закону про амністію – це право, а не обов'язок Верховної Ради України.

У законі про амністію зазначають: категорії осіб, які підлягають звільненню за цією амністією; види покарань, від яких звільнюються засуджені; обсяг амністії, тобто її поширення лише на покарання або ж і на кримінальну відповідальність; категорії осіб, до яких не застосовується амністія; органи, на які покладається виконання закону про амністію; інші питання.

Законом може бути передбачено скорочення строків відбування покарань певних видів. Разом із тим закон про амністію **не може передбачати** заміну одного покарання іншим чи зняття судимості щодо осіб, які звільняються від відбування покарання.

Якщо на вас поширюється амністія, то ви можете бути звільнені від відбування як основного, так і додаткового покарання, призначених судом. Однак у разі заподіяння шкоди вчиненим вами злочином, ви все одно будете зобов'язані її відшкодувати – **амністія не звільняє від цього обов'язку**.

Амністію застосовують законом до громадян, засуджених судами України, незалежно від місця відбування ними покарання. Існують певні обмеження в її застосуванні: вона не поширюється на окремі категорії засуджених (*їхній перелік є в законі*), а також на засуджених, до яких протягом останніх 10 років вона вже застосовувалась.

Якщо ви підпадаєте під дію амністії – адміністрація установи зобов'язана направити відповідні матеріали до суду. Це її прямий обов'язок. Після розгляду матеріалів судом вас повинні звільнити у день надходження відповідних документів, а якщо документи одержані після закінчення робочого дня – у першій половині наступного дня.

■ Що таке помилування і якою є процедура вашого можливого звільнення на цій підставі?

Помилування — це акт, який видає Президент України. Акт помилування має індивідуальний характер, оскільки стосується конкретного засудженого. Помилування, на відміну від амністії, не має обмежень щодо категорій засуджених, до яких воно може бути застосовано. Крім того, актом помилування може бути замінено одне покарання на інше, більш м'яке.

Право на клопотання про помилування ви маєте незалежно від вчиненого злочину й розміру призначеного покарання.

Клопотання про помилування ви повинні подавати через установу виконання покарань безпосередньо до Адміністрації Президента України разом з копіями вироку, ухвали і постанови судів, вашою характеристикою (*усі ці матеріали зберуть разом самі працівники колонії*). Не слід писати клопотання на інші адреси, окрім як до Адміністрації Президента. У клопотанні обов'язково потрібно зазначити, що це клопотання про помилування. У жодному разі не можна в одному клопотанні просити і про помилування, і про умовно-дострокове звільнення або ж заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. Спочатку ці матеріали будуть розглядатися Комісією при Президентові України у питаннях помилування. У її складі — правозахисники, народні депутати та інші особи. І якщо ця Комісія знайде підстави для помилування, лише тоді матеріали щодо вас будуть передані Президентові України для прийняття остаточного рішення.

Якщо щодо вас прийнято рішення про помилування, то ваше звільнення повинно бути проведене у день надходження указу Президента, а якщо документи одержані після закінчення робочого дня — у першій половині наступного дня.

Розділ 3.

Жінки та неповнолітні в місцях позбавлення волі

■ Якими є основні особливості виховної колонії?

У виховних колоніях з огляду на те, що в них відбувають покарання діти, встановлюються більш м'які правила режиму, а вам надаються дещо більші права порівняно з дорослими засудженими (для неповнолітніх засуджених передбачені більш якісні умови тримання, підвищені норми харчування, більші можливості для занять спортом, участі в інших заходах; заборонено застосовувати до них спеціальні засоби безпеки та накладати деякі дисциплінарні стягнення тощо).

Також у виховній колонії ви маєте право: витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені в колонії, в сумі до 100 % мінімального розміру заробітної плати (у 2016 році вона дорівнює: з 1 січня – 1378 грн., з 1 травня – 1450 грн., з 1 грудня – 1550 грн.); одержувати короткострокове побачення без обмежень і щомісяця одне тривале побачення; безкоштовно одержувати середню освіту.

Якщо вашу поведінку адміністрація установи визнає сумлінною, а ставлення до праці та навчання – хорошим, після відбуття не менш як 1/4 строку покарання засуджені мають право на поліпшення умов тримання і вам може бути дозволено: додатково витратити на місяць гроші в сумі 60 % мінімального розміру заробітної плати; за постановою начальника колонії одержувати раз на три місяці короткострокове побачення за межами виховної колонії.

Ширшим є і коло заходів заохочення, що можуть бути до вас застосовані, наприклад: надання права відвідувати культурно-видовищні та спортивні заходи за межами виховної колонії в супроводі працівників колонії; надання права виходити за межі виховної колонії в супроводі батьків чи інших близьких родичів.

Водночас на вас покладається обов'язок проходити навчання.

■ На яких підставах та в якому порядку вас можуть перевести з виховної до виправної колонії?

За загальним правилом, ви будете відбувати покарання у виховній колонії до досягнення вісімнадцятирічного віку. Після цього вас переведуть для подальшого відбування покарання до виправної колонії із найбільш м'якими умовами тримання – мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання.

Питання про ваше переведення вирішує ДПтСУ за рішенням педагогічної ради і поданням начальника виховної колонії, погодженим із службою у справах дітей. Однак закон дозволяє збільшити тривалість вашого перебування безпосередньо в колонії для неповнолітніх з метою закріплення результатів виправлення, завершення загальноосвітнього або професійно-технічного навчання. У цьому разі ви можете перебувати у виховній колонії до досягнення 22 років. Питання вашого залишення у виховній колонії після досягнення повноліття відбувається за рішенням педагогічної ради постановою начальника колонії, погодженою із службою у справах дітей. Якщо вас залишать у виховній колонії, то

на вас будуть поширюватись усі умови відбування покарання, норми харчування і матеріально-побутового забезпечення, встановлені для неповнолітніх засуджених. А от умови праці будуть визначені відповідно до законодавства про працю.

■ В якому порядку вас, як неповнолітнього, можуть залучати до праці в колонії?

Під час перебування у виховній колонії вас можуть залучати до праці, проте виключно на підприємствах виховних колоній. Умови та оплата праці в такому разі визначаються законодавством про працю. Якщо ваш вік від 15 до 16 років, то робочий тиждень не може перевищувати 24 годин, від 16 до 18 років – 36 годин, а якщо вам більше 18 років – 40 годин. При цьому ваша заробітна плата (якщо вам не виповнилося 18 років) навіть при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідної категорії при повній тривалості щоденної роботи.

■ В яку установу вас можуть направити для відбування покарання?

Оскільки ви є жінкою, законодавець передбачив для вас більш м'які умови відбування покарання: засуджених жінок тримають в одній із трьох типів колоній.

Вас буде направлено до виправної колонії:

- ▶ **мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання** – якщо ви засуджені вперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та середньої тяжкості або ви переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колоній середнього рівня безпеки;
- ▶ **мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання** – якщо ви засуджені за злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини;
- ▶ **середнього рівня безпеки** – якщо вам покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії.

■ Чим відрізняються умови відбування покарання для жінок, що є вагітними або мають дитину?

Закон передбачає особливу турботу про здоров'я вагітної жінки та матері-годувальниці. Якщо ви належите до якоїсь із цих категорій, то матимете право: придбавати продукти харчування і предмети першої необхідності на більшу суму, ніж чоловіки, а також інші засуджені жінки; на створення поліпшених житлово-побутових умов та встановлення підвищених норм харчування; отримувати безоплатно харчування, одяг, взуття, білизну і комунально-побутові послуги; на отримання дозволу працювати за власним бажанням з урахуванням висновку лікарської комісії колонії.

Щодо вас заборонено:

- ▶ поміщення в дисциплінарний ізолятор, карцер, приміщення камерного типу (одиначну камеру);
- ▶ застосування гамівної сорочки.

■ Чи є можливість для вас відбувати покарання разом з дитиною?

Так, закон передбачає, що при виправних колоніях, в яких відбувають покарання засуджені до позбавлення волі жінки, в разі потреби організовуються будинки дитини. У теперішній час такі будинки дитини існують при двох установах – при Одеській виправній колонії №74 (туди вас розподілять у разі першого засудження) та Чернігівській виправній колонії №44 (там ви будете триматися в разі неодноразового відбування покарання в місцях позбавлення волі). До цих же установ вас буде направлено й у разі вагітності понад чотири місяці. Ви маєте право влаштовувати в будинки дитини своїх дітей віком до трьох років (у тому числі й тих, що народились поза межами установи виконання покарань). Будинки дитини при виправній колонії є дитячим закладом. У будинках дитини діти перебувають під опікою адміністрації дитячого закладу на повному державному забезпеченні, їм створюються умови, необхідні для нормальної життєдіяльності та розвитку. У цих установах ви маєте право навіть проживати спільно зі своєю дитиною. Якщо ви не виявите бажання проживати в будинку дитини спільно із своєю дитиною, вам повинні надати можливість вільно спілкуватися з нею без обмежень. При цьому не вважається обмеженням спілкування із дитиною, якщо від вас вимагають відвідувати дитину у час, вільний від виконання покладених на вас обов'язків.

Якщо у вас на момент досягнення дитиною трирічного віку невідбута частина строку покарання не перевищує одного року і ви сумлінно виконуєте свої материнські обов'язки, перебування дитини в будинку дитини може бути продовжено адміністрацією виправної колонії до моменту вашого звільнення.

■ Чи виплачується засудженій соціальна допомога в разі народження дитини?

У разі народження дитини Ви маєте право на отримання виплати в розмірі 41 280 грн., при цьому

одноразова допомога відразу після народження становитиме 10 320 грн., а далі протягом трьох років буде виплачуватися сума, що залишилася, в розмірі 860 грн. на місяць. Для цього вам необхідно написати заяву (протягом 12 місяців з дня народження дитини), яку адміністрація установи разом із копією свідоцтва про народження дитини подає до органу праці та соціального захисту населення. Гроші не видаються вам у руки, а зараховуються на депозитний рахунок вашої дитини, який відкриває в банку адміністрація установи. Кошти ви зможете отримати при звільненні, але лише в тому разі, якщо дитина перебувала разом з вами в колонії. Якщо дитина була з батьком чи опікуном, то вони будуть розпоряджатися коштами або сама дитина буде ними розпоряджатися після досягнення свого повноліття, якщо кошти не були використані одним із батьків або опікуном.

Розділ 4.

Відповідальність засуджених до позбавлення волі

■ За що вас можуть притягти до дисциплінарної відповідальності?

За порушення встановленого порядку відбування покарання засуджені можуть притягатися до дисциплінарної відповідальності і до них можуть застосовувати такі заходи стягнення: попередження; догана; сувора догана; дисциплінарний штраф у сумі до двох мінімальних розмірів заробітної плати; скасування поліпшених умов тримання; поміщення засуджених чоловіків, які тримаються у виправних колоніях, у ДІЗО з виведенням або без виведення на роботу чи навчання на строк до 15 діб, а засуджених жінок – до 10 діб; поміщення засуджених, які тримаються у приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, в карцер без виведення на роботу на строк до 15 діб; переведення засуджених, які тримаються у виправних колоніях, крім засуджених, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, до приміщення камерного типу (одиначної камери) на строк до трьох місяців.

■ Які особливості тримання в ДІЗО, карцері або приміщенні камерного типу (одиначній камері)?

Особливості тримання в ДІЗО, карцері або приміщенні камерного типу (одиначній камері):

- ▶ засудженим заборонено:
 - ▶ побачення (за винятком з адвокатами або іншими фахівцями в галузі права),
 - ▶ придбання продуктів харчування і предметів першої потреби,
 - ▶ одержання посилок (передач) і бандеролей,
 - ▶ користування настільними іграми;
- ▶ засуджені забезпечуються індивідуальним спальним місцем і постільними речами. Постільні речі видаються тільки на час сну, верхній одяг – на час виходу з приміщення;
- ▶ тримання засуджених у карцері одиначне;
- ▶ посилки (передачі) і бандеролі вручаються засудженому після закінчення строку його перебування в ДІЗО, карцері або ПКТ (ОК);
- ▶ засуджені, яких тримають у ДІЗО з виведенням на роботу, в ПКТ (ОК), працюють окремо від інших засуджених;
- ▶ до засуджених можуть застосовуватися всі заходи стягнення, за винятком повторного поміщення в ДІЗО або карцер, повторного переведення до ПКТ (ОК);

Важиті жінки, жінки, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, інваліди І групи в ДІЗО, карцері і ПКТ (ОК) не поміщаються.

■ Чи можете ви оскаржити рішення про накладання стягнення і хто може скасувати стягнення?

Так, засуджений може оскаржити накладене на нього стягнення, однак подання скарги не зупиняє виконання стягнення.

Посадова особа, яка наклала стягнення, за наявності підстав може його скасувати або замінити іншим, більш м'яким стягненням. Вища посадова особа може скасувати стягнення, якщо посадова особа, яка наклала стягнення, перевищила свої повноваження або стягнення було накладено нею за відсутності порушення з боку засудженого. Стягнення у виді попередження або догани накладається усно чи письмово, інші стягнення – тільки письмово. Якщо протягом шести місяців з дня відбуття стягнення засуджений не буде підданий новому стягненню, він визнається таким, що не має стягнення.

При накладенні стягнення на засудженого адміністрація колонії надає йому можливість у встановленому порядку повідомити про це близьких родичів, адвоката або інших фахівців у галузі права.

■ В яких випадках вас можуть притягнути до матеріальної відповідальності?

Ви несете матеріальну відповідальність за заподіяні матеріальні збитки державі. Ви також повинні відшкодувати збитки, заподіяні колонії, і додаткові витрати, пов'язані з припиненням вашої втечі, лікуванням у разі навмисного заподіяння собі тілесні ушкодження.

Якщо збитки заподіяні у процесі виконання трудових обов'язків, ви несете матеріальну відповідальність у розмірі та на підставах, встановлених законодавством про працю. В інших випадках збитки відшкодовуються в розмірі та на підставах, встановлених цивільним законодавством.

У разі заподіяння матеріальних збитків злочином, вчиненим вами під час відбування покарання, стягнення збитків провадиться на загальних підставах.

■ У чому полягає різниця між повною та частковою матеріальною відповідальністю?

Повна матеріальна відповідальність можлива, лише якщо це чітко передбачено законом. У такому разі ви зобов'язані у повному обсязі компенсувати всю спричинену шкоду. Повна відповідальність настає, наприклад, якщо шкода заподіяна під час вчинення злочину або якщо ви заподіяли шкоди у стані сп'яніння та за інших подібних обставин. Шкоду буде компенсовано у повному обсязі за рахунок зароблених вами грошей. Часткова матеріальна відповідальність – це коли ви сплачуєте певну частину шкоди, заподіяної під час праці, і ця частина не може бути більшою за ваш середній місячний заробіток.

На вас не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за неодолені підприємством прибутки і за шкоду, заподіяну вами у стані крайньої необхідності.

■ За що в колонії вас можуть притягнути до кримінальної відповідальності?

Поряд із загальним переліком злочинів, за які вас можуть притягнути до кримінальної відповідальності, Кримінальний кодекс України закріплює кілька спеціальних злочинів, вчинити які можуть лише засуджені до позбавлення волі. До них належать:

- ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390);
- злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391);
- дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392);
- утеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393).

■ На яких підставах та які санкції можуть бути застосовані за такі злочини?

Кримінальний кодекс України встановлює різні підстави для притягнення до відповідальності за різні дії.

Так, за статтею 390 «Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі» вас може бути притягнуто за неповернення до місця відбування покарання з короткотривалого виїзду після закінчення строку виїзду. За це вас можуть покарати позбавленням волі на строк до трьох років.

У статті 391 встановлена відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації колонії або іншу протидію адміністрації у законному здійсненні її функцій. Однак притягнути вас до відповідальності за цією статтею можливо, лише якщо вас за порушення вимог режиму відбування покарання було піддано протягом року стягненню у виді переведення до приміщення камерного типу (одиночної камери) або якщо ви переводились на більш суворий режим відбування покарання. Покарання передбачено у виді позбавлення волі на строк до трьох років.

Доволі сувору відповідальність передбачено у статті 392 «Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань», за якою тероризування в установах виконання покарань засуджених або напад на адміністрацію, а також створення з цією метою організованої групи або активна участь у такій групі особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

За втечу з місця позбавлення волі вас може бути покарано позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років (ч. 1 ст. 393 КК України). Однак можливі й суворіші наслідки – від п'яти до восьми років позбавлення волі. Такий строк застосовується, якщо втеча вчинена повторно або за попередньою змовою групи осіб, або у спосіб, що є небезпечним для життя чи здоров'я інших осіб, або здійснена із заволодінням зброєю чи з її використанням, або із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або шляхом підкопу, а також з пошкодженням інженерно-технічних засобів охорони (ч. 2 ст. 393 КК України).

■ Які наслідки притягнення вас до кримінальної відповідальності під час відбування покарання?

У разі притягнення вас до кримінальної відповідальності під час відбування покарання можливі такі

негативні наслідки: на час судового розгляду вас систематично будуть етапувати; висока ймовірність, що за вчинення нового злочину у вас збільшиться строк покарання; вам, можливо, змінять рівень безпеки колонії, а це, відповідно, погіршить ваше становище; у подальшому ускладниться застосування до вас «пільг» (умовно-дострокового звільнення, заміни невідбутої частини покарання); збільшується ймовірність, що після звільнення за вами буде встановлено адміністративний нагляд.

Розділ 5.

Національні та міжнародні механізми захисту прав засуджених

■ Які питання, пов'язані з виконанням вироку, розглядаються судами за місцем вашого відбування покарання?

Ви маєте право самостійно або через захисника звертатися до суду за місцем відбування вами призначеного покарання для вирішення таких питань:

- ▶ про відстрочку виконання вироку;
- ▶ про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;
- ▶ про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- ▶ про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- ▶ про звільнення від покарання за хворобою;
- ▶ про припинення примусового лікування;
- ▶ про застосування покарання за наявності кількох вироків;
- ▶ про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках декриміналізації діяння або пом'якшення покарання у санкції відповідної статті;
- ▶ для вирішення інших питань про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають під час виконання вироку.

До «інших питань» належить і оскарження неправомірних дій / бездіяльності адміністрації. Якщо ви вважаєте, що ваші права порушено представниками адміністрації (не виконуються умови вашого утримання, на вас незаконно накладене стягнення, вам незаконно відмовлено в побаченні тощо), ви можете звернутися зі скаргою до суду або самостійно, або через захисника. Вам може бути надана і безоплатна вторинна допомога в цьому випадку (роз'яснено, куди і як правильно написати скаргу, допомогти її написати, можливо, навіть запропоновано представляти ваші інтереси в суді), якщо ви звернетесь до регіонального або місцевого центру надання безоплатної вторинної допомоги тієї області, на території якої розташована колонія.

■ Якими є повноваження прокуратури щодо захисту ваших прав?

Прокурор наділений широким колом повноважень для виявлення й усунення порушень ваших прав. За великим рахунком, ця структура наділена найбільшими повноваженнями в цих питаннях, тому ваше звернення до прокуратури буде доволі ефективним.

Так, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, **прокурор має право:**

- ▶ у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати установу, в якій ви відбуваєте покарання;
- ▶ *перевіряти законність наказів, розпоряджень працівників колонії та в разі їх невідповідності законодавству вимагати від працівників їх скасувати та усунути порушення закону, до яких вони призвели, а також скасувати незаконні акти індивідуальної дії (наприклад, накладене на вас незаконне стягнення).*

■ Що може зробити Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та НПМ для захисту ваших прав?

Для виконання покладених на нього завдань Уповноважений наділений цілою низкою повноважень, у тому числі:

- ▶ відвідувати в будь-який час установи відбування засудженими покарань, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання;
- ▶ направляти у відповідні органи акти реагування в разі виявлення порушень прав і свобод людини та громадянина для вжиття цими органами заходів (наприклад, до керівництва установи, в якій ви відбуваєте покарання).

У свою чергу, НПМ:

- ▶ здійснює регулярні відвідування місць, в яких утримуються засуджені та ув'язнені під вартою, потрібну кількість разів і без попереднього повідомлення про час і мету відвідувань;
- ▶ проводить опитування осіб, які перебувають у цих місцях, з метою отримання інформації стосовно поведінки з ними й умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію;

Отже, НПМ фіксує всі виявлені порушення та інформує про них Уповноваженого.

— Що таке спостережні комісії і де вони функціонують?

Спостережна комісія – це колегіальний орган, що утворюється з представників громадськості та чинників у кожному районі міста, районному центрі та області. Представників громадських організацій повинно бути в комісії не менше 50% від кількості всіх членів.

Функціонують вони при місцевих держадміністраціях або виконавчих комітетах міських (за винятком міст районного значення) рад. Тобто спостережна комісія є в кожному районі міста або області, незалежно від того, чи є в цій адміністративно-територіальній одиниці виправна колонія.

Комісія працює виключно на громадських засадах, тому її члени не отримують за це жодних коштів. Основні завдання спостережної комісії: організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання; сприяння органам і установам виконання покарань у виправленні та ресоціалізації засуджених осіб та створенні належних умов для їх тримання, залучення до цієї діяльності громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян; організація виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їхньою поведінкою протягом невідбутої частини покарання; надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання.

— Які можливості є у правозахисних організацій та інших громадських інституцій для захисту ваших прав?

Зазвичай громадська організація репрезентує ті або інші інтереси певного прошарку населення, тоді як правозахисна організація захищає індивідуальні права, які належать усім людям, тобто те уявлення про справедливість та цінності, що склалося в певному суспільстві. Отже, місія правозахисних організацій полягає в захисті прав людини від держави і одночасно у сприянні державі в забезпеченні та захисті прав людини.

У громадських і правозахисних організацій можна отримати й конкретну правову допомогу – вони можуть надати юридичну допомогу або взагалі запропонувати адвоката, що буде здійснювати представництво ваших інтересів у судах та інших органах. Обсяг та вид конкретної допомоги, що вами може бути отримана, залежить від типу організації, її інтересів, а також наявних ресурсів (як людських – певних спеціалістів, так і грошових – на оплату праці таких спеціалістів). У будь-якому разі доцільно звернутися до декількох організацій та обрати найкращий для вашого захисту варіант допомоги.

— До яких громадських інституцій та в якому порядку ви маєте право звертатись?

Ви маєте право без жодних обмежень звертатися до будь-яких громадських організацій, оскільки вам дозволяється одержувати і відправляти листи та телеграми за свій рахунок без обмеження їхньої кількості.

Однак таке листування буде підлягати перегляду адміністрацією установи. Виняток становить тільки кореспонденція, адресована Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій, до суду та прокурорів. Така кореспонденція надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі.

Тож для звернення до громадської інституції ви спочатку повинні знайти або отримати за допомогою адміністрації установи її адресу, а потім звернутися за встановленим порядком зі своєю проблемою. До речі, до таких організацій ви можете і зателефонувати, знайшовши контакти на відповідному сайті.

— Які права на юридичний захист ви маєте в разі відкриття кримінального провадження?

У разі відкриття кримінального провадження стосовно вас під час відбування покарання, ви маєте визначений обсяг процесуальних прав, зокрема і на отримання юридичної допомоги. Те, що ви вже відбуваєте покарання і маєте судимість, жодним чином не звужує вашого права на захист. Ви маєте право як на платну, так і на безоплатну правову допомогу. Також вам гарантується право вільно обирати адвоката.

■ Чи можете ви отримати побачення з адвокатом?

Для одержання правової допомоги за письмовою заявою засуджених, їхніх близьких родичів, громадських організацій засудженим надається побачення з адвокатом або іншим фахівцем у галузі права. За бажанням засудженого або адвоката побачення можуть надаватися наодинці. Кількість і тривалість таких побачень не обмежена. Засудженому забезпечується можливість спілкуватися з адвокатом та іншим фахівцем у галузі права у приміщенні без суцільного розмежованого захисного скла за їхньою згодою.

Одержання правової допомоги поширюється на засуджених, що перебувають на лікуванні у стаціонарних закладах охорони здоров'я.

■ Що таке безоплатна правова допомога і чи можете ви її отримати?

Так, можете. Безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів із Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Згідно із законом, правова допомога буває первинною та вторинною. Ви маєте право на отримання як первинної, так і вторинної правової допомоги.

Безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення в разі їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- захист;
- здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- складення документів процесуального характеру. Ви можете звернутися на «гарячу лінію» безоплатної вторинної допомоги за тел. **0800 213 103**.

■ Чи можете ви звернутись до Європейського суду з прав людини для захисту ваших прав?

Так, можете. Європейський суд з прав людини є міжнародним органом, який може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав. Ви можете звернутися до Суду, якщо вважаєте, що ви особисто є жертвою порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Серед основних підстав звернутися до Європейського суду можна назвати такі: застосування надмірної або іншої незаконної фізичної сили, насильства, значні недотримання матеріальних умов утримання; не надання достатнього медичного обслуговування; накладення необґрунтованих і незаконних обмежень на побачення, інші контакти із зовнішнім світом. Цей перелік не повний.

Суд приймає заяви до розгляду лише після того, як були використані всі внутрішні засоби юридичного захисту. Це означає, що вам слід спочатку звернутися до національних судів, яким підсудна справа, включаючи відповідну вищу судову інстанцію, для захисту своїх прав, про порушення яких ви маєте намір поскаржитися до Європейського суду з прав людини. Крім того, використовуючи належні засоби захисту, необхідно дотримуватись передбачених законодавством строків.

Ви можете подати заяву до Суду протягом шести місяців після ухвалення остаточного рішення судом або іншим органом влади. Листи, які ви направлятимете до Європейського суду з прав людини та отримуватимете від нього, не підлягають перегляду. Рішення зазначеного суду є обов'язковим для виконання Україною.

